

Kültüre Bütüncül ve Etkili Bir Yaklaşım Olarak Frankfurt Okulu

BÜNYAMİN GÜLTEKİN

Bir toplumun yaşam tarzını oluşturan kültür; giyim kuşama, davranışları, kutsal ayinleri, dili, ve inanç sistemlerini içerir (Mutlu, 2017: 219). Özneler arasında üretilen kültür, kamusal devamı sağlanan bir fenomendir (Stevenson, 2015: 85). Eagleton (1996: 55)'a göre kültür, belirli bir toplumdaki simgesel süreçleri ve tüm anlamlandırma pratiklerini kapsayan bir komplekse karşılık gelmektedir. Erdoğan (2011: 465)'a göre ise insanın kendisi ve çevresiyle girdiği üretim ilişkileri, kültürün varoluşunu belirlemektedir. Kültürü, bir anlam yaratma süreci olarak gören Fiske (2003: 158), kavramın yalnızca dışsal gerçekliği ya da doğayı değil, onun bir parçası durumundaki toplumsala ilişkin, sistem dahilindeki insanların toplumsal kimliklerini ve gündelik pratiklerini de anlamlandırdığının ileri sürmektedir.

Girişte tanımlamaya çalıştığımız kültür kavramının, *Frankfurt Okulu* ve düşünürlerinin ortaya koydukları yaklaşım ile kültürel kuramlar bağlamında ve pratik-söylem, sembol, anlatı, inanç göstergeleri dahilinde, kültürü etkili ve bütüncül ele alabildiği ileri sürülebilir. Kapitalistlerin kontrol ettiği kültür endüstrileri tarafından kitlelerin kolayca aptallaştırılabileceği temel yaklaşımını benimseyen Frankfurt Okulu'na göre; kapitalizmin kuralları ile kendine yaşama alanı bulan toplumlar, burjuvazi tarafından kültür endüstrileri aracılığıyla üretilen 'gerçeklere' maruz kalmaktadırlar (Yaylagül, 2016: 99). Kültür endüstrileri içine hapsolan kitleler, toplumsal ilişkileri ve hakikat hakkındaki algılamaları aynı kültürel süreçlerce meydana getirilmektedir (Fiske, 2003: 158). Burjuvazi, eşit olmayan güç ve iktidar mücadelelerini böylece kamufle ederek, mevcut sistemi meşrulaştırmayı başarmaktadır (Yaylagül, 2016: 99).

Homojen bir yaklaşıma sahip olmayan Frankfurt Okulu, Marksizmden, NeoMarksizme, Marksist etkiye ve Marksizmi reddetmeye kadar değişkenlik göstermektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 272). Horkheimer ve Adorno (1995)'nin *Aydınlanmanın Diyalektiği* eserinde ortaya koydukları tavır, okulun kültüre bakışı açısından önemli bir yaklaşımdır. Kültür endüstrilerinin oluşturduğu sahte ihtiyaçların sahte bilinçler mey-

dana getirdiği iddasında olan okul; tüm kutsalların alınıp satılan bir mal düzeyine indirildiğini ifade etmiştir. Benjamin (1992)'in kaybaldığını söylediği hikaye anlatıcılarının yerini günümüzde reklamcılar almışlardır. Frankfurt Okulunun da ağır suçlamalarda bulunduğu reklamcılar, topluma ait tüm değerleri birer metaya dönüştürmüşlerdir. Yeni medya ile kişisel birer medya sahibi olan bizler yine Benjamin (1992)'in *Flaneur* dediği aylak adam durumuna düşmekte ve “*kapitalistin, tüketicinin imparatorluğuna göndermiş olduğu bir keşif yolu*”nun hizmetkarlığına bürünmekteyiz. Frankfurt Okulu'na göre dilin yorumlayıcı çemberi içinde insanlar bağımlı kültürün tutsağıdır (Erdoğan, 2011: 466). Kitle iletişim araçları ve kitle eğlence endüstrisi (kültür endüstrisi) kitlelerin bilincini o denli sömürgeleştirdi ki, kitleler artık direnmeyi bile düşünemez hale geldiler. Teknolojik ilerleme, insanların çalışma koşullarını ve saatlerini iyileştirdi. Daha az çalışıyor ve daha çok boş zamana sahibiz. Ancak sürekli bir telaş içerisinde zamanın, işlerimiz için yeterli olmadığından şikayet etmekteyiz. Çünkü kültür endüstrileri çalışma zamanlarımızdan artan serbest zamanlarımızı da dizayn etmektedir. Birer eğlence unsuru olarak yaptığımız her eylemimiz bizi kapitalist bir ürüne dönüştürmektedir. Örneğin, sosyal medyada keyifle gezinen bizler, kendi verilerimizi paylaşmaktayız. Reklamcılar tarafından belli bir metotla düzenlenen bu veriler, bizlere yeni tüketim çeşitlerini sunmaktadır. Son dönemde *Whatsapp* ile ilgili tartışmaların odağında da bu durum yatmaktadır. Kültür, toplum, aile, şirket, okul veya köy gibi tüm örgütlenmeleri biçimlendirmektedir. Yaşamı, üretim tarzı ve ilişkilerinin özelliklerini şekillendiren maddi ve maddi olmayan kültür, insanın kendini maddi ürünle ve maddi olmayanla ifade biçimini yansıtır (Erdoğan, 2011: 466). Kapitalist toplumsal yapının en altında yer alan bireyler birbirlerinden yalıtılmışlardır. Bu şekilde bütün bireyler birer araca dönüştürülmüş ve gerek üretim gerekse tüketim sürecinde, işte ya da boş zaman etkinliklerinde birey, sistemin kendisini yeniden üretmesine hizmet etmektedir. Okulun ikinci kuşak temsilcisi olan Habermas, kapitalist kitle medyasının kamusal alanı yok ettiğini söylemektedir (Akt: Yaylagül, 2016: 111). Karşılıklı bilgi ve eylem alışverişinde bulunan toplum katmanları, kitle iletişim araçları aracılığıyla pasif izleyiciler haline getirilmektedir. Kültürün oluşum sürecindeki doğallığına müdahale edilmekte, bireyler yalnızlaştırılmakta ve medyadan gelen mesajlara karşı savunmasız bırakılmaktadır. Savunmasız bireylerin; inanç ve dilleri yeniden ve yeniden üretilmekte, kendi kültürel pratiklerinin oluşma sürecini bu endüstrilere teslim etmektedir.

Kaynakça

- Benjamin, W. (2002). *Pasajlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi Anlamak*. Ankara.
- Erdoğan, İ. ve Korkmaz, A. (2010). *Öteki Kuram*. Ankara: Erk Yayınları
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Horkheimer, M. ve Adorno W. T. (1995). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. İstanbul: Kbalcı Yayınevi.
- Mutlu, E. (2017). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Stevenson, N. (2015). *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Yaylagül, L. (2016). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.